

Тетяна КУЛАКОВСЬКА

Науково-інформаційна діяльність у науково-дослідних установах НАН України (2002 р.)

Сучасна наука не може існувати без інформації – ключового стратегічного ресурсу і одного з основних факторів подальшого розвитку суспільства. Досягнення високого рівня наукових досліджень передбачає оперативний доступ до наукових інформаційних ресурсів та інтенсивний обмін інформацією між ученими. Важливою складовою процесу наукових досліджень є науково-інформаційна діяльність, спрямована на пошук, упорядкування, аналітико-синтетичну переробку, збереження та поширення наукової інформації.

Науково-інформаційна діяльність у НАН України, яку здійснюють Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ), Інститут проблем реєстрації інформації НАН України (ІПРІ), Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника, 94 бібліотеки та понад 70 інших інформаційних підрозділів науково-дослідних установ (НДУ), зосереджується на таких основних напрямках: формування документно-інформаційного фонду як бази наукових досліджень; покращання інформаційно-бібліотечного забезпечення вчених на основі впровадження технологій, що надають можливість використання світових інформаційних ресурсів; поширення результатів науково-дослідної та науково-інформаційної діяльності установ Академії шляхом підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів, формування БД, електронних бібліотек з певних галузей науки та представлення власних інформаційних продуктів і ресурсів у світовій комп'ютерній мережі.

НБУВ – головна всеукраїнська бібліотека, загальнодержавний комплексний бібліотечно-інформаційний, науково-дослідний, науково-методичний центр, що очолює науково-інформаційну діяльність установ НАН України, має свою мережу бібліотек та інформаційних підрозділів академічних науково-дослідних установ.

Згідно з «Положенням про Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського», затвердженим Постановою Президії НАН України № 190 від 06. 06. 1996 р., НБУВ здійснює бібліотечно-інформаційне забезпечення фундаментальних і прикладних наукових досліджень, загальнодержавних наукових програм і проектів шляхом:

- комплектування, постійного зберігання та забезпечення доступу до створених в Україні документів на всіх видах носіїв інформації;
- формування головної загальнодержавної колекції світової літератури;
- забезпечення доступу до світових інформаційних ресурсів;
- централізованого комплектування бібліотек України, зокрема, бібліотек НДУ НАН України іноземною літературою, БД шляхом передплати, міжнародного книгообміну, розподілу міжнародних надходжень літератури;
- централізованої каталогізації іноземних документів та організації зведеного електронного каталогу;
- координації роботи в створенні комп'ютерної бібліотечної мережі України і загальнодержавного комп'ютерного центру корпоративної каталогізації і підтримки зведеного електронного каталогу бібліотек України;
- науково-методичного і організаційного сприяння підвищенню кваліфікації бібліотечних фахівців.

НБУВ є загальнодержавним інформаційно-аналітичним центром, організовує діяльність Служби інформаційно-аналітичного забезпечення (СІАЗ) вищих органів законодавчої, виконавчої і судової влади України.

Як науково-дослідна установа НАН України НБУВ досліджує проблеми інформатизації бібліотек, зокрема, формування і взаємовикористання інформаційно-бібліотечних ресурсів, удосконалення і приведення їх у відповідність до зростаючих інформаційних потреб науки, зміни типо-видової структури інфоресурсів бібліотек, співвідношення традиційних і нових джерел інформації, власних і мережевих ресурсів, створення і розвитку комп'ютерних технологій у бібліотечній галузі; вдосконалення класифікацій, каталогізації з метою забезпечення сумісності інформаційних ресурсів на загальнодержавному і міжнародному рівнях; діяльності інформаційно-аналітичних служб.

Інформаційно-бібліотечне забезпечення наукових досліджень здійснюється також бібліотеками й інформаційними підрозділами НДУ НАН України, що виконують такі функції:

- формування галузевих інформаційно-бібліотечних ресурсів (комплектуювання, опрацювання, орга-

Кулаковська Тетяна Леонтіївна, учений секретар Інформаційно-бібліотечної ради НАН України.

нізація фонду і довідково-пошукового апарату, придбання БД вторинної інформації і формування БД власної генерації);

- організація і здійснення послуг з надання джерел інформації;
- інформування про власний фонд і світовий потік документів;
- тематичне інформування.

Внаслідок структурно-функціональних та кадрових змін протягом останніх років інформаційні підрозділи НДУ НАН України посилили свою інформаційно-аналітичну функцію. Це підтверджують результати анкетування, яке постійно проводить НБУВ і на основі узагальнення отриманих даних готує щорічний звіт про науково-інформаційну діяльність Академії наук. Діяльність цих підрозділів спрямована на створення аналітичної інформації, проведення патентно-ліцензійних досліджень (54%); розробку і впровадження стандартів, технічної документації; інформаційний супровід науково-технічних програм і проектів (28%). Застосовуючи нові технології, ці служби створюють БД аналітичних оглядів, перекладів, стандартів, патентів, ліцензій, виконаних НДР; адресної, бібліографічної, фактографічної інформації, отриманої внаслідок науково-дослідної та науково-інформаційної діяльності установ. У більшості НДУ інформаційна діяльність здійснюється інформаційними підрозділами у взаємодії з бібліотеками.

Розглянемо основні напрями науково-інформаційної діяльності в установах НАН України, основа якої – у формуванні документно-інформаційної бази вітчизняної науки. Інформаційний потенціал НБУВ, бібліотек та інформаційних підрозділів НДУ НАН України постійно зростає, і сьогодні це сукупність традиційних друкованих фондів загальним обсягом 28,5 млн прим., фондів кумулятивної машиночитаної інформації, баз даних, доступ до яких вони забезпечують.

Незважаючи на швидкий розвиток нових інформаційних технологій, наукова література до сьогодні залишається головним каналом і джерелом поширення результатів наукових досліджень, а також головним «сховищем» наукових знань. В умовах безперервного зростання обсягів інформації в світі та постійного збільшення вартості друкованих видань, не маючи можливості придбати всю необхідну літературу, бібліотеки НДУ НАН України координують комплектування наукових видань і, перш за все, передплату наукових журналів, у т. ч. іноземних – визнаного у всьому світі головного каналу і джерела оприлюднення результатів наукових досліджень.

Передплата наукових журналів здійснюється на відкритих торгах на основі обговорення тендерних пропозицій їх учасників. Проведенню тендерів передують копійка робота по вивченню каталогів передплатних агенцій, мета якої – максимально зберегти репертуар видань, що складався десятиріччями з урахуванням тематики наукових досліджень установ, завдань бібліотек НАН України, інформаційних потреб основних категорій

їх користувачів, та використати переваги цінових пропозицій фірм-конкурентів.

Бібліотеки НДУ близького профілю за домовленістю передплачують вітчизняні, російськомовні країн СНД, і особливо реферативні журнали Всеросійського інституту науково-технічної інформації (ВІНІТІ) у такий спосіб, щоб у сукупності забезпечити своїх читачів основними галузевими виданнями. Зведені списки цієї передплати, підготовлені НБУВ, сприяють активному використанню видань бібліотеками мережі.

Важливим джерелом придбання актуальної зарубіжної наукової літератури є міжнародний книгообмін, що здійснює НБУВ з 1105 науковими установами 66 країн світу, та децентралізоване надходження іноземних видань, що в 2002 р. становило 60% всього обсягу надходжень документів до фондів бібліотек НДУ. НБУВ регулярно надає установам Академії інформацію про отримані нею та бібліотеками мережі іноземні наукові журнали і монографії. Ця інформація – основа для регіонального кооперування в галузі комплектування іноземною літературою – служить довідковим апаратом для роботи міжбібліотечного абонементу, для доукомплектування виданнями на мікроносіях чи ксерокопіями.

Документно-інформаційні ресурси установ НАН України поповнюються виданнями національних академій наук, обмін якими на безоплатній основі з 1996 р. здійснює НБУВ – базова організація Ради директорів наукових бібліотек і інформаційних центрів національних академій наук – членів Міжнародної асоціації академій наук (МААН), створеної з метою сприяння відновленню єдиного наукового простору, наукових зв'язків країн СНД. До складу Ради входять директори наукових бібліотек та науково-інформаційних центрів національних академій наук Азербайджану, Білорусі, Вірменії, Грузії, Казахстану, Киргизії, Молдови, Росії, Таджикистану, Узбекистану, України. Одним з головних завдань цієї організації згідно з «Положенням про Раду» є регулярний обмін інформаційними матеріалами, взаємодія використання інформаційних ресурсів для оптимальної організації інформаційного забезпечення науки в академіях наук країн Співдружності. З цією метою НБУВ постійно надсилає установам – членам МААН наукові видання НАНУ, отримує енциклопедичні та довідкові видання, монографії, наукові збірники. Так, у зв'язку з «Роком України в Російській Федерації», і враховуючи традиції наукового співробітництва наших країн, Російська академія наук у 2002 р. передала в дар НАН України 3500 прим. книг і журналів – видань РАН.

В останні роки відбуваються зміни в стратегії формування документно-інформаційних ресурсів Академії, пов'язані із застосуванням сучасних інформаційних технологій. Зокрема, впроваджується така поширена у світі форма кооперації роботи бібліотек, як створення консорціумів для закупівлі права доступу до повнотекстових БД видавництва світу. З 2000 р. бібліотеки України мають можливість доступу до БД EBSCO – це понад 5500 повнотекстових електронних журналів, газет, бюлетенів новин, близько 1300 брошур і довідників.

З вересня 2002 р. діє новий проект, фінансований Міжнародною асоціацією сприяння співробітництву з науковцями країн СНД (INTAS), за яким працює ряд бібліотек НДУ, зокрема Радіоастрономічного інституту, Інституту радіофізики і електроніки ім. О. Я. Усикова, Інституту монокристалів, Інституту молекулярної біології та генетики, Головної астрономічної обсерваторії, Фізико-технічного інституту низьких температур ім. Б. І. Веркіна. Проект функціонуватиме до березня 2005 р. і забезпечуватиме доступ до електронних ресурсів таких видавництв, як Springer (470 журналів – медицина, фізика, хімія, біологія, біохімія та біля 30 – гуманітарні науки), Backwell Science (278 журналів – соціальні та гуманітарні науки), а також до електронних журналів та баз даних: Biological Abstracts (біологія, біомедицина, біотехнологія), NTIS (техніка, інформатика, комп'ютерні технології), Econlit (економіка, бізнес, фінанси, банківська справа), E-Psych (психологія), Art Abstracts (архітектура, дизайн, мистецтвознавство), Spin (фізика, астрофізика), Kluwer (електронні книги).

Інформаційні ресурси наукових бібліотек поповнюються за рахунок придбання кумулятивної інформації провідних бібліотечних та інформаційних центрів світу, видавництв, наукових установ, що випускається на оптичних компакт-дисках. Так, у Головній астрономічній обсерваторії використовуються компакт-диски з інформацією астрономічних установ світу; в Морському гідрофізичному інституті до послуг користувачів океанологічна, океанографічна інформація на CD-ROM; в Інституті ядерних досліджень – БД Міжнародної системи ядерної інформації (INIS).

Національні бібліографічні репертуари зарубіжних країн, каталоги найбільших бібліотек світу, багатотомні енциклопедичні видання, повнотекстові БД наукових видань найбільших видавництв світу, бібліографічні, реферативні, повнотекстові політематичні БД та БД з певних наукових напрямів, записані на компакт-дисках БД Інституту наукової інформації США, ВІНІТІ, використовують такі установи НАН України: НБУВ, ІПРІ, бібліотеки Радіоастрономічного інституту, Фізико-технологічного інституту металів та сплавів, Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона, Інституту кібернетики ім. В. М. Глушкова, Інституту металофізики ім. Г. В. Курдюмова, Інституту фізики напівпровідників, Інституту надтвердих матеріалів ім. В. М. Бакуля, Інституту біології південних морів ім. О. О. Ковалевського, Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна, Головної астрономічної обсерваторії. ІПРІ видає на компакт-дисках БД реферативної інформації провідних інформаційних центрів світу.

Актуальною є проблема освоєння установами НАН України можливостей Інтернет-технологій. Так, в Україні діє понад 9000 серверів Інтернету, кількість веб-сайтів на них перевищила 1 млн. Співробітники НДУ, в яких створені локальні комп'ютерні мережі з виходом в Інтернет, користуються БД усіх інформаційних підрозділів установи, зібраннями електронних книг та жур-

налів, інформаційними ресурсами, представленими на бібліотечних веб-серверах, здійснюють пошук у віддалених БД.

Комп'ютерні комунікації є для вчених Академії необхідною складовою наукової діяльності. Науковці установ НАН України користуються для міжнародного співробітництва електронною поштою, беруть участь у дистанційних експериментах, у наукових проектах міжнародних наукових центрів (Інститут фізики напівпровідників, Інститут механіки ім. С. П. Тимошенка, Інститут надтвердих матеріалів ім. В. М. Бакуля, Інститут загальної та неорганічної хімії ім. В. І. Вернадського, Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена, Інститут ботаніки ім. М. Г. Холодного, Інститут регіональних досліджень, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, Інститут соціології, Інститут фізіології ім. О. О. Богомольця, Рада по вивченню продуктивних сил України, Морський гідрофізичний інститут, Фізико-технічний інститут низьких температур ім. Б. І. Веркіна).

З метою просування на світовий інформаційний ринок власної оригінальної конкурентоспроможної продукції, використовуючи можливості сучасних інформаційних технологій, у 50% установ Академії організовані веб-сайти, де крім інформації про установу та основні напрями наукової діяльності представлена інформація про видання НДУ, виконані НДР, патенти, авторські свідоцтва, зміст наукових журналів з анотаціями, БД, електронні видання. На веб-сайті Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка представлені електронні версії «Шевченкової енциклопедії» і зміст журналу «Слово і час», створено путівник по унікальних фондах рукописів. Веб-сайт Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна забезпечує користувачам вільний доступ до електронного інформаційного дайджеста «Біотехнологія», в якому представлені аналітико-оглядові матеріали з генетичної інженерії, сільськогосподарської та медичної біотехнології, проблем біобезпеки; до БД друкованих праць співробітників Інституту, а також захищених за останні десять років дисертацій.

Інформаційні ресурси ряду інститутів (зокрема, зміст журналу «Проблеми прочності» Інституту проблем міцності за 1969–2002 рр.; підготовлений Інститутом фізичної хімії ім. Л. В. Писаржевського бібліографічний покажчик опублікованих робіт за 1985–2002 рр.) демонструються на веб-сайті НБУВ.

Загальнодоступні інформаційні ресурси НБУВ – це представлений на веб-сайті Бібліотеки онлайн-банк даних, що включає 25 тис. файлів обсягом 2,5 GB, у тому числі: каталог поточних надходжень до фондів Бібліотеки з 1994 р. і картотеки видань світового репертуару з 1980 р. загальним обсягом понад 2,2 млн бібліографічних записів; загальнодержавна реферативна база даних, яка розкриває зміст української наукової літератури з 1998 р., обсягом 70 тис. записів; фонд електронних документів (комп'ютерних версій книг, статей з журналів, авторефератів дисертацій) – 15 тис. найменувань. Робота зі створення наукової електронної бібліотеки у НБУВ триває. Так, лише у 2002 р. отримано, оп-

рацьовано й включено до наукової електронної бібліотеки 7 тис. повнотекстових документів, значну частину яких становили автореферати дисертацій, захищених в Україні.

Подальшого розвитку набула ресурсозберігаюча технологія формування загальнодержавної реферативної БД, що здійснюється на кооперативних засадах НБУВ та Інститутом проблем реєстрації інформації НАН України. Організовано одержання реферативної інформації безпосередньо з наукових журналів України, зокрема з «Вісника НАН України», «Вісника Тернопільського державного технічного університету», «Технология и конструирование в электронной аппаратуре», які представлені в онлайн-режимі на веб-сайтах різних установ та організацій, для наступного включення цієї інформації до загальнодержавної реферативної бази даних і Українського реферативного журналу «Джерело». У 2002 р. вийшло 18 номерів трьох галузевих серій Українського реферативного журналу «Джерело». Поряд з друкованою версією цього журналу здійснюється випуск його електронної копії на компакт-дисках, а на веб-сайті НБУВ надається онлайн-доступ до реферативної бази даних засобами Інтернету, що забезпечує отримання найновіших даних, оскільки інформація на сайті стає доступною користувачеві ще до виходу з друку Українського реферативного журналу.

Електронними ресурсами НБУВ щодня користується 900–1200 абонентів з унікальними Інтернет-адресами, яким надається 14–16 тис. файлів. У 2002 р. кількість користувачів зросла у порівнянні з попереднім майже вдвічі.

Бібліотеки НДУ, у фондах яких наявні документи на електронних носіях, формують електронні бібліотеки з певних галузей науки. В Інституті фізики напівпровідників функціонує електронна бібліотека праць Міжнародного товариства дисплейної техніки (SID) та Міжнародного товариства оптичної техніки (SPIE), яка включає збірники міжнародних конференцій та понад 120 назв журналів, починаючи з 1996 р. В Українському центрі ядерних досліджень (Інститут ядерних досліджень) до послуг користувачів електронна бібліотека експериментальних даних ядерних реакцій CSISRS. Робота зі створення електронної бібліотеки з проблем морських наук продовжується в Інституті біології південних морів ім. О. О. Ковалевського, де працівниками бібліотеки здійснюється оцифрування документів на паперових носіях.

Тематичні путівники, каталоги-навігатори по ресурсах Інтернету створюються в Інституті соціології, Інституті фізіології ім. О. О. Богомольця, Інституті електродинаміки, Інституті фізики напівпровідників, Раді по вивченню продуктивних сил України, Фізико-технічному інституті низьких температур ім. Б. І. Веркіна, що дає змогу оперативно орієнтуватися в інформаційному масиві глобальної мережі; постійно аналізуються Інтернет-ресурси та їх використання.

Одна з найважливіших проблем, яку вирішують бібліотеки та інші науково-інформаційні підрозділи НАН

України сьогодні, – це розширене впровадження електронних технологій у розвиток національних інформаційних ресурсів. В Інституті біохімії ім. О. В. Палладіна, Інституті зоології ім. І. І. Шмальгаузена, Інституті гідромеханіки, Інституті електрозварювання ім. Є. О. Патона, Інституті радіофізики і електроніки ім. О. Я. Усикова, Інституті соціології, Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка, Фізико-технічному інституті низьких температур ім. Б. І. Веркіна, Державному природознавчому музеї та інших створено електронні каталоги та картотеки, власні автоматизовані банки даних для збереження, накопичення і використання оглядово-аналітичної, бібліографічної, фактографічної інформації, отриманої внаслідок науково-дослідної та науково-інформаційної діяльності установ. Майже в усіх установах є БД аналітичних оглядів, стандартів, патентів і ліцензій, перекладів, спільно з бібліотеками організовано електронні картотеки друкованих праць співробітників установ. Це, зокрема, БД з металургійного виробництва (Інститут чорної металургії ім. З. І. Некрасова); архів та банк даних соціологічної інформації, що містить 25 масивів даних репрезентативних загальноукраїнських соціологічних опитувань (Інститут соціології); БД з біотехнології та біобезпеки (Інститут біохімії ім. О. В. Палладіна); БД «Бурштини» з фондів Державного природознавчого музею; БД РЖ «Джерело» та «Депозитарій інновацій» (Інститут проблем реєстрації інформації); БД із зварювання та споріднених технологій, на основі якої бібліотека Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона протягом багатьох років випускає бюлетень сигнальної інформації «Сварка и родственные технологии», котрий передплачують понад 100 абонентів – наукових організацій України, Білорусі, Росії. Передплатники мають змогу отримати копії статей, інформація про які вміщена у даному виданні.

Поповнюються інформацією БД національної бібліографії у НБУВ та ЛНБ ім. В. Стефаніка. На основі цих БД у 2002 р. видано в серії «Національна бібліографія України» п'ятий випуск бібліографічного покажчика «Україномовна книга у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», матеріали до повного видання української періодики XIX–XX ст., зокрема, «Українська преса. Хрестоматія. Т. 2. Преса Галичини 60-х років XIX ст.» (ЛНБ ім. В. Стефаніка). Формуються БД українського нотографічного репертуару з фондів НБУВ, зокрема, БД «Вокально-хорові твори українських композиторів, 1917–1920 рр.», «З історії музичної спадщини України XVIII–XX ст.»; БД видань зарубіжної україніки. Інститут біографічних досліджень НБУВ формує комп'ютерну БД біографічної та біобіографічної інформації «Національна біографістика», «Джерела національної біографістики». Інститут архівознавства НБУВ наповнює БД Архівного фонду НАН України матеріалами про історію установ Академії, видатних учених України, склад архівних фондів, їх обсяг, видову структуру.

Нарощуються обсяги, розширюється та удосконалюється структура і тематика БД оперативної інформації

з актуальних питань політичної і соціально-економічної ситуації в Україні, які готуються для управлінських структур спеціалізованими підрозділами НБУВ, зокрема Службою інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ), Фондом президентів України. Так, для оперативної інформаційної роботи СІАЗ сформовані і постійно поповнюються БД «Україна: події, факти, коментарі», «Політичне життя» тощо. Інформаційні потреби користувачів різних категорій, у тому числі владних структур, забезпечує видання на основі цих БД аналітичного журналу «Україна: події, факти, коментарі», що є якісно новим, підготовленим за принципом «інформація на базі інформації» виданням з актуальних питань суспільного розвитку; підготовка інформаційно-аналітичних матеріалів, основні теми яких – проблеми оборони та безпеки України; взаємовідносини України з НАТО, ЄС, Росією, СНД; проблеми ГУУАМ (транснаціонального проекту «Грузія – Україна – Узбекистан – Азербайджан – Молдова»); діяльність політичних партій та громадських організацій у контексті виборів до Верховної Ради України, створення парламентської більшості та формування коаліційного уряду; боротьба з корупцією та організованою злочинністю; питання розвитку соціальної сфери.

На основі аналізу матеріалів Інтернет-видань про Україну видається щоденний інформаційний бюлетень «Резонанс» та електронний бюлетень «Україна регіональна». З метою вдосконалення процесу підготовки оперативних матеріалів про життя регіонів України в СІАЗ ведеться значна робота по створенню карти електронних інформаційних ресурсів регіонів України.

Фондом президентів України НБУВ здійснюється постійний прес-моніторинг соціально-політичних процесів у державі із застосуванням автоматизованих систем обробки ключових фрагментів публікацій у режимі щоденного відстеження реакції преси на політичні події та залучення широкого кола джерел (понад 300 видань). Переглядаються та вдосконалюються принципи побудови таких систем, вимоги до підготовки інформаційних матеріалів для наповнення БД. Поповнюються БД за такими темами: «Преса про вибори до Верховної Ради України», «Преса про політичні партії України», «Преса про політичних діячів України». На основі аналітико-синтетичного опрацювання БД видаються щотижневі аналітичні огляди зі статистичними таблицями.

На основі моніторингу сучасних суспільних явищ готують аналітичні матеріали для владних структур і НДУ НАН України, зокрема, Інститут соціології, Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького, Інститут економічного прогнозування, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень. Так, Інститут соціології на основі цих матеріалів підготував ґрунтовні видання «Україна – 2002. Моніторинг соціальних змін», «Украинское общество от выборов до выборов. Социологический мониторинг, 1994, 1998, 2002».

Науково-інформаційні підрозділи НДУ здійснюють аналіз інформації в конкретній предметній галузі, ство-

рюють і підтримують БД, прогнозують на цій основі розвиток наукових напрямів (Інститут електрозварювання ім. Є. О. Патона, Інститут біохімії ім. О. В. Палладіна, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, Інститут соціології, Інститут монокристалів, Інститут радіофізики і електроніки ім. О. Я. Усикова, Інститут біології південних морів ім. О. О. Ковалевського, Головна астрономічна обсерваторія). Прикладом може бути діяльність інформаційного центру «Біотехнологія» на базі Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна, спрямована на створення інформаційної мережі з біотехнології та біобезпеки. Центр формує БД публікацій та НДР з біотехнології; БД міжнародних правових документів, які регулюють створення генетично модифікованих організмів; готує аналітичні огляди, залучаючи до співпраці провідних українських та зарубіжних експертів у даній галузі; видає дайджест «Біотехнологія» та його електронну версію.

Функції інформаційних лідерів відповідних галузей науки виконує і низка бібліотек НДУ, зокрема, бібліотека Інституту біології південних морів ім. О. О. Ковалевського, на базі якої створено Центр з організації доступу до інформаційних ресурсів Інтернет та розповсюдження електронних публікацій у галузі морських наук і проблем екології; бібліотеки Інституту електрозварювання ім. Є. О. Патона, Головної астрономічної обсерваторії; науково-інформаційні відділи Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка та Інституту соціології, які функціонують на базі наукових бібліотек цих установ.

Вагомий внесок у збагачення інформаційних ресурсів Академії – це видання наукових журналів та збірників, які є оперативною і ефективною формою поширення наукових здобутків; галузевих словників, довідкових та енциклопедичних видань, статистичних збірників, аналітичних матеріалів, що готуються інститутами. Установи Академії беруть активну участь у підготовці багатотомних видань, зокрема, «Енциклопедії сучасної України», «Юридичної енциклопедії», «Енциклопедії історії України», двотомного меморіального альманаху «Золоті імена України». Так, у 2002 р. наукові збірники, журнали, матеріали міжнародних конференцій вийшли друком в Інституті геохімії, мінералогії та рудотворення, Інституті біоорганічної хімії та нафтохімії, Інституті біохімії ім. О. В. Палладіна, Інституті імпульсних процесів і технологій, Фізико-хімічному інституті ім. О. В. Богатського, НБУВ, ЛНБ ім. В. Стефаника. Інститут фізики конденсованих систем підготував «Фізичний збірник Наукового товариства імені Т. Шевченка» (про діяльність учених-фізиків – дійсних членів НТШ від початку його заснування) та «Українсько-французький словник фізичних термінів»; Інститут проблем рестрації інформації – науковий збірник «Інформаційні технології і безпека»; Морський гідрофізичний інститут – електронну версію «Physical Oceanography». Наукові збірники підготували у 2002 р. науковці Ради по вивченню продуктивних сил України («Продуктивні сили і регіональна економіка», «Економіка природокористування і охорона навколишнього середовища», «Еконо-

міка промисловості України»); Інституту регіональних досліджень (статистичний збірник «Регіони України: економіко-статистичні порівняння»); Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди («Філософський енциклопедичний словник», «Мультиверсум: Філософський альманах», у серії «Політичні ідеології» – «Лібералізм: Антологія»).

Необхідно зазначити, що бібліотечні фахівці постійно беруть участь у підготовці до друку наукових видань установ, зокрема, готують анотації та переклади матеріалів, редагують бібліографічні списки літератури до монографій, індексують статті до збірників наукових праць, журналів, тез конференцій тощо. Особливо активно цю роботу проводять бібліотеки Інституту проблем кріобіології та кріомедицини, Інституту геотехнічної механіки, Інституту технічної механіки, Інституту геологічних наук, Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка, Інституту економіки промисловості, Інституту фізики конденсованих систем, Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця, Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського, Національного ботанічного саду ім. М. М. Гришка. Роботу з наукового та бібліографічного опрацювання рукописних матеріалів (1819–1939 рр.), серед яких – архів засновника Державного природознавчого музею В. Дзедушицького, листування з установами багатьох країн світу, здійснює бібліотека цієї установи.

Щорічно збільшується кількість та урізноманітнюється видова структура інформаційно-бібліографічних видань, що їх готують бібліотеки спільно з інформаційними підрозділами НДУ, іншими установами та організаціями. Це випуски каталогів та покажчиків рукописних фондів, стародруків, музичних і образотворчих видань з фондів НБУВ і ЛНБ ім. В. Стефаника; біобібліографічні покажчики, списки нових надходжень літератури до фондів бібліотек НДУ, що регулярно друкуються в наукових журналах установ НАНУ.

Слід зазначити, що для науково-інформаційної діяльності в установах НАН України сьогодні характерне посилення інформаційної функції бібліотек, які традиційно є посередниками між користувачами та інформаційними ресурсами в конкретній галузі науки і розвиваються як її важливий елемент. У зв'язку з цим бібліотечним фахівцям необхідні нові професійні та комунікативні навички, знання з управління ресурсами, маркетингу, в галузі інформаційних систем. Результати вивчення рівня науково-інформаційної діяльності бібліотек НДУ, здійсненого відділом бібліотекознавства НБУВ у 2002 р., підтвердили, що більшість бібліотек мережі вже сьогодні виконують функції інформаційних центрів, а рівень професійної компетентності більшості бібліотечних фахівців відповідає професійним вимогам до науково-інформаційних працівників.

Враховуючи сьогочасні вимоги до рівня інформаційної культури бібліотечно-інформаційних фахівців НДУ та ситуацію, яка склалась в інформаційній сфері НАН України, НБУВ як головний науково-інформаційний та науково-методичний центр за підтримки Інформаційно-бібліотечної ради НАН України, Асоціації

бібліотек України та Ради директорів наукових бібліотек і інформаційних центрів академій наук – членів МААН порушувала перед Президією НАН України питання про реорганізацію бібліотек НДУ в науково-інформаційні підрозділи та надання працівникам після відповідної атестації статусу науково-інформаційних спеціалістів. Перепідготовку та атестацію працівників бібліотечно-інформаційної сфери Академії варто організувати на базі НБУВ.

Підсумовуючи все вищевикладене, слід наголосити, що ключовими проблемами науково-інформаційної діяльності НДУ НАН України є формування, взаємобмін та взаємовикористання інформаційних ресурсів, створення інтегрованої інформаційної системи Академії на основі освоєння передових інформаційних технологій. У зв'язку з цим Бюро Відділення історії, філософії та права НАН України прийняло рішення про створення на базі веб-сайту Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського Інтернет-порталу з соціогуманітарних наук (протокол № 1 від 20. 03. 2003 р.) як складової порталу «Наука України» з метою представлення в мережі Інтернет інформаційного ресурсу про діяльність установ НАН України, поглиблення їх інформаційної взаємодії з суспільством, активізації формування наукової електронної бібліотеки.

Таким чином, виходячи з загальноцивілізаційної тенденції переходу до інформаційного суспільства, видається за доцільне:

- забезпечення входження всіх НДУ до Інтернету;
- підвищення пропускнуої спроможності каналів користування Інтернетом для оперативного доступу до світових інформаційних ресурсів;
- систематичне представлення наукових здобутків інститутів на їхніх веб-серверах;
- створення на базі Інтернет-сервера НБУВ порталу «Наука України», що вмщуватиме інформацію про наукову діяльність установ НАН України та їх інформаційні ресурси, зокрема, БД відкритого користування, комп'ютерні версії наукових публікацій, зведена електронна картотека праць співробітників НАН України;
- започаткування на базі веб-сайту НБУВ загальнодержавного електронного наукового журналу, що являтиме універсальну та структуровану за галузевою ознакою сукупність електронних публікацій з розвиненим довідково-пошуковим апаратом і програмно-технічними засобами зберігання, опрацювання та поширення інформації, онлайн-журналу «Соціогуманітарні науки»;
- організація нової системи документорозповсюдження шляхом поширення електронних публікацій на компакт-дисках і засобами глобальних комп'ютерних мереж;
- створення на базі НБУВ – головної інформаційної установи Академії – Центру підвищення кваліфікації бібліотечних та інформаційних фахівців, які працюватимуть в умовах поступового домінування електронних документів.